

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ У РЕГУЛЮВАННІ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ**

Студентки 2 курсу магістратури,
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
освітня програма
«Фінанси публічного сектору»
Курєдової Діани Петрівни

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Плешакова Наталія Анатоліївна

Засвідчую, що в цій дипломній
роботі немає запозичень із праць
інших авторів без відповідних посилань
Студентка Курєдова Д.П. _____

Робота допущена до захисту в Екзаменаційній комісії рішенням кафедри
фінансів від «16» _травня 2023 р., протокол №10.

Завідувач кафедри фінансів, доктор
економічних наук, професор
Лютий Ігор Олексійович

_____

Київ – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК.....	6
1.1. Економічна сутність та роль державного бюджету.....	6
1.2. Призначення, функції та завдання Державного бюджету України.....	8
1.3. Бюджетна класифікація та особливості її застосування в Україні.....	12
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	15
2.1. Нормативно-правове забезпечення функціонування Державного бюджету України.....	15
2.2. Аналіз структури та динаміки доходів Державного бюджету України та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни.....	20
2.3. Аналіз структури та динаміки видатків Державного бюджету України та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни.....	27
РОЗДІЛ 3. ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	37
3.1. Досвід реалізації бюджетної політики у зарубіжних країнах.....	37
3.2. Особливості формування бюджетної політики та регулювання соціально-економічних процесів в умовах війни	41
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Державний бюджет займає одне з провідних місць у фінансовій системі та розвитку кожної країни, виступаючи невід'ємним компонентом розбудови незалежної держави. Державний бюджет через політику доходів і видатків, в умовах ринкових відносин, стає важливим інструментом стимулювання ділової активності і регулювання структури економіки задля досягнення соціально-економічного розвитку, передбаченого довгостроковими загальнонаціональними цілями.

У зв'язку з посиленням впливу Державного бюджету України на фінансову, соціально-економічну і політичну складові розвитку держави зростає увага до теоретичних досліджень у даній галузі. Використання державного бюджету в системі загальнодержавного регулювання реалізується через бюджетну політику, яка забезпечує зростання обсягу фінансових ресурсів, що акумулюються у розпорядженні державних органів і використовуються для підвищення рівня добробуту населення.

Рівень розробки теми дослідження у науковій літературі. Питання ролі Державного бюджету України як інструменту фінансового регулювання соціально-економічного розвитку країни досліджувалися у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: В. Базилевича, Л. Баластрик, О. Василика І. Лютого, Ю. Наконечної, О. Кириленко, В. Опаріна, Ю. Пасічника, В. Федосова, С. Юрія та інших.

Вагоме значення для розробки проблеми кваліфікаційної магістерської роботи мають праці авторів, у яких досліджуються дотичні проблеми: особливості бюджетної політики соціального розвитку, регулювання фінансово-економічних процесів в умовах повномасштабної війни, ролі та місця Державного бюджету України в фінансовій системі

держави. Ці питання у своїх працях розкривають: Чугунов І., Федотова Я., Голич Н., Захожай К., Ватаманюк-Зелінська У. та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розкриття теоретичних аспектів та визначення особливостей впливу Державного бюджету України на соціально-економічний розвиток держави.

Відповідно до поставленої мети у роботі були поставлені та вирішені наступні *завдання*:

- розкрити економічну сутність Державного бюджету як інструменту впливу та фінансового регулювання соціально-економічного розвитку країни;

- визначити основне призначення Державного бюджету та його функціональні особливості;

- окреслити основні характеристики застосування бюджетної класифікації;

- проаналізувати доходи Державного бюджету України та визначити напрямки їх впливу на соціально-економічний розвиток;

- здійснити аналіз видатків Державного бюджету України та охарактеризувати ступінь фінансування різних сфер суспільного життя держави;

- охарактеризувати особливості проведення бюджетної політики в умовах війни;

- описати зарубіжний досвід реалізації бюджетної політики, що спрямована на соціально-економічний розвиток.

Об'єктом дослідження є Державний бюджет України як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток держави.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти функціонування Державного бюджету України у регулюванні соціально-економічних процесів в Україні.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило провести якісне дослідження. Дедуктивний, системний та науковий методи були використані у розкритті сутності бюджету як інструменту фінансового регулювання соціально-економічного розвитку країни. За допомогою порівняльного, факторного та статистичного методів, аналізу і синтезу проаналізовано доходну і видаткову частини Державного бюджету України. Методами узагальнення та систематизації описаний міжнародний досвід у сфері бюджетної політики.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань бюджетної політики, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства соціальної політики України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, підручники, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених, українські та закордонні електронні ресурси.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні здійсненого аналізу для характеристики особливостей державного бюджету України та оцінки особливостей проведення бюджетної політики в умовах війни.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на III Міжнародній науково-теоретичній конференції «MODERNIZATION OF TODAY'S SCIENCE: EXPERIENCE AND TRENDS» (24.02.2023 р), а також висвітлені у статті «Державний бюджет у регулюванні соціально-економічних процесів в Україні в умовах воєнного стану». *ГРААЛЬ НАУКИ*. №24. С.100-102

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 40 пунктів та містить 5 таблиць та 7 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

1.1. Економічна сутність та роль державного бюджету

Забезпечення соціального добробуту населення – одна з найважливіших функцій держави. Оборона, забезпечення цілісності території, законодавча, виконавча та судова влади, медицина, освіта – це ті гарантії, які забезпечує держава для суспільства. Виконання даних гарантій на пряму залежить від об'єму фінансування, тому кожна країна прагне до створення збалансованого централізованого фонду грошових коштів - державного бюджету.

У сучасних умовах держава використовує бюджет для здійснення територіального, внутрішнього і міжгалузевого розподілу і перерозподілу ВВП з метою вдосконалення структури суспільного виробництва і забезпечення соціальних гарантій населенню [28].

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України Державний бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [18]. Відповідно до цього визначення підкреслюється саме плановий характер бюджету, але не зазначається його матеріальний зміст та законність.

Роль Державного бюджету в житті країни є доволі вагомою в наш час, так як основу фінансової політики становить бюджетна політика, яка

пов'язана, насамперед, із формуванням, розподілом і виконанням бюджетів усіх рівнів, цільових загальнодержавних фондів [24]. У цьому випадку Державний бюджет України віддзеркалює суспільно-економічний стан у державі, а тому економічна нестабільність і спад виробництва негативно впливають на формування доходів та фінансове забезпечення та покриття видатків бюджету.

Основним загальним призначенням такого бюджету є забезпечення виконання державою покладених на неї функцій та завдань.

Науковці у свої працях трактують економічну сутність державного бюджету з різних боків його прояву та призначення. Проведемо критичний аналіз підходів до визначення державного бюджету задля узагальнення та окреслення найбільш повного визначення.

У підручнику «Бюджетний менеджмент» за ред. В. Федосова, колектив авторів відзначає, що бюджет держави являє собою сукупність законодавчо регламентованих відносин між державою і юридичними та фізичними особами з приводу розподілу й перерозподілу ВВП, а за певних умов — і національного багатства з метою формування і використання централізованого фонду грошових коштів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій [19]. Дане визначення чітко окреслює матеріальну природу бюджету, а саме – централізований фонд грошових коштів, і зазначена ще одна особливість бюджету - сукупність відносин.

На думку Пасічника Ю.В. бюджет як фінансовий план державних витрат та джерел їхнього покриття відіграє важливу роль у діяльності держави та визначає її можливості й пріоритети розвитку, її роль і форми реалізації закріплених за нею функцій. Це ефективний регулятор економіки, що відображає обсяги необхідних державі фінансових ресурсів, визначає конкретні напрями використання коштів, спрямовує фінансову діяльність держави [33]. Ця думка науковця визначає бюджет з боку виконуваних ним функцій та з урахуванням ознак державного бюджету.

Автори підручника «Державні фінанси» визначили, що державний бюджет – це центральна ланка державних фінансів, централізований грошовий фонд зосереджений у руках держави і призначений для виконання властивих їй функцій [22]. На нашу думку, це визначення доцільно доповнити ознаками плановості, законності та строковості, адже бюджет держави приймається на бюджетний рік і країна живе за цим за цим планом доходів і видатків впродовж року.

На нашу думку, найбільш повне та змістовне визначення державного бюджету зазначене у підручнику «Фінанси» за ред. професора Лютого І.О. У даній праці визначені основні особливості, призначення та функціонування бюджету. «За економічною суттю державний бюджет характеризується певними грошовими відносинами, що виникають між державою, з одного боку, і юридичними та фізичними особами з іншого, щодо утворення централізованого фонду грошових коштів держави та його використання з метою соціально-економічного розвитку відповідно до функцій, покладених на державу. Державний бюджет – централізований фонд грошових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні уряду для фінансування державного апарату, збройних сил, виконання соціально-економічних функцій, а також служить одним із найсуттєвіших важелів державного регулювання економіки, впливу на господарську кон'юнктуру, вжиття антикризових заходів»[40].

1.2. Призначення, функції та завдання Державного бюджету України

Головне призначення державного бюджету - регулювати розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту між галузями, регіонами, соціальними верствами населення задля забезпечення справедливого та ефективного використання фондів грошових коштів. Державний бюджет

України служить ключовим фінансовим документом країни, який висвітлює плани щодо доходів та витрат на певний часовий інтервал (зазвичай річний). Основною метою бюджету є задоволення державних потреб, підтримка стабільності та розвитку економіки, а також втілення соціальної стратегії держави.

Бюджет як фінансовий план відіграє дуже важливу роль у діяльності держави. Він визначає її можливості й пріоритети, її роль і форми реалізації закріплених за нею функцій. Це документ, що спрямовує фінансову діяльність держави, робить її конкретною і фінансово забезпеченою.[39]

Як фінансовий план держави бюджет має дві структурні складові частини, а саме доходи та видатки. Доходи і видатки державного бюджету - це об'єктивні категорії, кожна з яких має специфічне суспільне значення: доходи служать фінансовою базою діяльності держави; видатки задовольняють загальнодержавні та суспільні потреби. Доходи формуються за рахунок джерел і в обсязі передбаченому Законом України «Про державний бюджет України на відповідний рік». Основним джерелом формування державного бюджету є ВВП, держава як учасник розподільних процесів організовує розподіл і перерозподіл ВВП в інтересах усіх членів суспільства та суб'єктів суспільного відтворення.

Бюджетна політика визначає можливості кількісного та якісного впливу системи бюджетного регулювання на економічне середовище. Кількісний ефект характеризується обсягом і пропорціями мобілізованих і перерозподілених бюджетних коштів. Якісний вплив пов'язаний з конкретними можливостями впливу на вид і структуру доходів і витрат бюджету в економічних інтересах суб'єктів господарювання та домогосподарств. Цей вплив сприяє трансформації доходів і видатків бюджету в стимули для економічного розвитку, диверсифікації та якісного оновлення інфраструктури життєзабезпечення. [17]

Відповідно до вищезазначених особливостей функціонування та призначення та узагальнивши думки вищезгаданих науковців нами виокремлено основні та додаткові функції Державного бюджету України. Тож, до основних функцій належать:

- функція розподілу: бюджет розподіляє кошти між різними галузями економіки та регіонами, стимулюючи та забезпечуючи стабільність економічного зростання, забезпечуючи баланс між різними регіонами та секторами, а також реалізуючи стратегії національного розвитку;

- функція стабілізації: бюджет сприяє макроекономічній стабільності країни, зокрема підтримує стабільність цін і забезпечує баланс між податковим навантаженням та державними витратами;

- функція регулювання: завдяки бюджету відбувається регулювання соціально-економічних процесів та забезпечення балансу інтересів різних груп населення, реалізуючи державні інвестиції, розвиваючи інфраструктуру, підтримуючи соціально значущі проекти та надаючи допомогу економічно вразливим групам населення;

- функція розвитку: бюджет стимулює умови для створення сприятливого інвестиційного клімату, підтримує науково-технічний прогрес і інноваційний розвиток.

Ми вважаємо, що поряд з основними функціями, державний бюджет також виконує і додаткові:

- функція нагляду: бюджет дозволяє контролювати реалізацію витрат, пов'язаних з державними програмами та проектами, перевіряти виконання законів у сфері фінансів і економіки, а також оцінювати ефективність використання державних фінансових ресурсів;

- інформаційна функція: при підготовці проєкту Державного бюджету, уряд готує зведену інформацію про стан економіки, фінансових потоків та ресурсів держави, інформуючи громадян, бізнес-структури та

міжнародних партнерів про фінансові плани держави та пріоритети бюджетної політики;

- функція мобілізації: Державний бюджет залучає внутрішні та зовнішні фінансові ресурси через податки, митні платежі, приватизацію та інші фінансові операції, а також через зовнішні та внутрішні кредити;

- профілактична функція: бюджет допомагає уникнути економічних криз, згладжувати коливання в економічній кон'юктурі та використовувати антикризові механізми для підтримки стабільності економіки;

- зовнішньоекономічна функція: Державний бюджет відіграє важливу роль у формуванні та здійсненні зовнішньоекономічної політики країни, враховуючи підтримку експорту, імпорту та співпраці з міжнародними фінансовими установами.

Ці функції сприяють ефективному розподілу та використанню державних ресурсів, забезпечуючи стабільність та розвиток економіки країни. Вони також сприяють забезпеченню соціальної справедливості та зменшенню рівня бідності шляхом підтримки соціальних програм та рівномірного розвитку регіонів.

Таким чином, Державний бюджет є важливим інструментом для координації різних сфер економіки, вирішення ключових проблем на національному та регіональному рівнях. Він забезпечує забезпечення громадських потреб у різних секторах, стимулює розвиток інфраструктури, освіти, науки, культури та охорони здоров'я. Усі ці функції державного бюджету, виконані належним чином, сприяють створенню стабільного, прозорого та динамічного економічного середовища в Україні, стимулюють зростання інвестицій, підвищують рівень добробуту громадян та забезпечують загальний розвиток країни.

1.3. Бюджетна класифікація та особливості її застосування в Україні

Відповідно до Бюджетного кодексу України бюджет складають та виконують згідно з бюджетною класифікацією - єдиним систематизованим згрупуванням доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. [18]

Бюджетна класифікація використовується для складання і виконання державного та місцевих бюджетів, звітування про їх виконання, здійснення контролю за фінансовою діяльністю органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших розпорядників бюджетних коштів, проведення фінансового аналізу в розрізі доходів, організаційних, функціональних та економічних категорій видатків, кредитування, фінансування і боргу, а також для забезпечення загальнодержавної і міжнародної порівнянності бюджетних показників. Бюджетна класифікація є обов'язковою для застосування всіма учасниками бюджетного процесу в межах бюджетних повноважень.

Бюджетна класифікація законодавчо затверджена згідно Наказу Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 року №11 Про бюджетну класифікацію та включає:

- класифікацію доходів бюджету;
- класифікацію видатків та кредитування бюджету;
- класифікацію фінансування;
- класифікацію боргу.

Також цим документом уповноважено відповідні органи виконавчої влади на роз'яснення щодо застосування. [1]

Бюджетна класифікація є системою розподілу та категоризації доходів і витрат державного бюджету з метою аналізу, контролю та управління державними фінансами. Вона має структурований характер та

допомагає систематизувати інформацію щодо державних ресурсів та забезпечує зручність у відстеженні використання коштів.

У процесі дослідження нами визначено особливості застосування бюджетної класифікації, що полягають в наступному:

1. Єдність: бюджетна класифікація має бути єдиною для всіх рівнів державного управління та органів місцевого самоврядування, що забезпечує послідовність та порівняння даних на різних рівнях.

2. Гнучкість: класифікація має бути динамічною та здатною адаптуватися до змін у економічній ситуації, законодавчих реформах або нових пріоритетах державної політики.

3. Багаторівневність: бюджетна класифікація може мати декілька рівнів розподілу для забезпечення детального аналізу окремих груп витрат або доходів.

4. Прозорість: завдяки класифікації, бюджетні дані стають більш зрозумілими та доступними для громадян, дозволяючи контролювати використання державних ресурсів та оцінювати ефективність рішень уряду.

5. Стандартизація: застосування міжнародних стандартів класифікації сприяє порівнянню бюджетних показників з іншими країнами та оцінці ефективності національної економічної політики.

Тож, бюджетна класифікація застосовується для здійснення контролю за фінансовою діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших розпорядників бюджетних коштів, для проведення необхідного аналізу в розрізі доходів, а також організаційних, функціональних та економічних категорій видатків, забезпечення загальнодержавної і міжнародної порівнянності бюджетних показників.[40]

Таким чином, можемо зробити висновок, що бюджет сучасної держави - це складний багатоплановий документ, який відображає всю різноманітність її функцій, а також це річний план державних доходів і видатків та джерел їх фінансування. Ефективне формування і використання

Державного бюджету – запорука стабільного соціально-економічного розвитку країни та загальнонаціонального добробуту.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В РЕГУЛЮВАННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правове забезпечення функціонування Державного бюджету України

Як вже зазначалося вище Закон України «Про Державний бюджет на відповідний рік» регламентує фінанси держави та визначає конкретні суми та джерела доходів і напрямки видатків. А також у цьому Законі зазначений розподіл коштів на окремі галузі суспільного життя згідно з функціональною класифікацією видатків (загальнодержавні функції, оборона, громадський порядок, безпека та судова влада, економічна діяльність, охорона навколишнього природного середовища, охорона здоров'я, духовний і фізичний розвиток, освіта, соціальний захист та соціальне забезпечення); розподіл коштів на окремі бюджетні програми, виконання яких забезпечить підвищення суспільного добробуту країни відповідно до програмної класифікації видатків. Визначення окремих сум на фінансування діяльності міністерств та відомств розподіляється згідно відомчою класифікацією.

Регулювання безпосередньої реалізації бюджетного процесу в Україні здійснюється відповідно до української нормативно-правової бази, а саме:

- Конституція України - основний закон країни, який встановлює основні принципи та структуру державного управління, а також визначає роль парламенту та уряду в бюджетному процесі;

- Бюджетний кодекс України - основний нормативно-правовий акт, що регулює формування, виконання, контроль та звітність бюджетів усіх рівнів, визначає порядок бюджетного процесу, а також права та обов'язки учасників бюджетного процесу;

- Закони про державний бюджет на відповідний рік - ці закони приймаються Верховною Радою України щорічно та визначають бюджетні показники на наступний рік, включаючи доходи, видатки та дефіцит;

- Підзаконні нормативно-правові акти - різні постанови, укази, рішення та інструкції, видані урядом, міністерствами, іншими державними та місцевими органами виконавчої влади, які визначають деталі бюджетного процесу, регулюють сфери, пов'язані з бюджетом, та встановлюють правила його виконання та контролю;

- Міжнародні договори - Україна може бути стороною міжнародних договорів, що мають вплив на бюджетний процес, наприклад угоди про співпрацю, фінансову допомогу або позики від міжнародних організацій. Ці договори підлягають ратифікації Верховною Радою та стають частиною національного законодавства.

Ці нормативно-правові акти взаємодоповнюють одне одного, формуючи єдиний комплекс правил, які регулюють бюджетний процес в Україні. Окрім вищезазначених основних актів, можуть діяти спеціальні закони та нормативно-правові акти, які стосуються окремих аспектів бюджетного процесу, наприклад, виділення державної підтримки, реформування податкової системи, а також бюджетного регулювання окремих галузей економіки або сфер державного управління.

Також слід зазначити, що у процесі регулювання бюджетних відносин і формування бюджетної політики держава орієнтується на свої соціально-економічні потреби, міжнародні стандарти, норми та практики, а також враховує досвід інших країн. Дотримання нормативно-правових актів у бюджетному процесі є важливою передумовою стабільності та

збалансованості економіки України, що сприяє розвитку держави, підвищенню добробуту громадян та ефективності державного управління.

Суттєву економічну значущість серед пунктів Закону України «Про Державний бюджет» має визначення граничних обсягів державного боргу в абсолютному значенні, затвердження сум різних видів міжбюджетних трансфертів за кожною окремою адміністративно-територіальною одиницею за цільовим призначенням, граничного обсягу дефіциту Державного бюджету України в конкретному гривневому вираженні, прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. А також чітко визначені напрямки використання бюджетних коштів та джерела їх отримання.

Такі аспекти Закону України «Про Державний бюджет» як соціальні гарантії для окремих соціальних і демографічних категорій населення набувають не меншої важливості з огляду соціальної політики держави.

Державні соціальні гарантії - встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму. [10]

Основними з них є: прожитковий мінімум та мінімальна заробітна плата. На основі цих двох базових показників розраховуються показники соціальної політики в Україні: пенсії, стипендії, соціальні допомоги, заробітні плати. Проаналізуємо рівень соціальних гарантій в Україні у 2016-2023рр. (табл.2.1.).

Таблиця 2.1

Соціальні гарантії в Україні у 2016-2023рр., грн.

Соціальні гарантії	Рік							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Прожитковий мінімум на 1.01.	1330	1544	1700	1853	2027	2189	2393	2589
Прожитковий мінімум на 1.05.	1399	1624	1777	1936	2118	2294	2508	2589
Прожитковий мінімум на 1.12.	1544	1700	1853	2027	2189	2393	2589	2589
Мінімальна заробітна плата на 1.01.	1378	3200	3723	4173	4723	6000	6500	6700
Мінімальна заробітна плата на 1.05.	1450	3200	3723	4173	4723	6000	6500	6700
Мінімальна заробітна плата на 1.12.	1600	3200	3723	4173	5000	6500	6700	6700

Джерело: складено автором на основі [2-9]

Як бачимо з таблиці 2.1. прожитковий мінімум та мінімальна заробітна плата постійно зростали в абсолютному вираженні. За останні 7 років прожитковий мінімум законодавчо був змінений 14 разів з 1330 грн у 2016 році до 2589 на початок 2023 року: на 1259 грн або майже на 95%. Мінімальна заробітна плата була змінена 9 разів впродовж досліджуваного періоду. Зростання відбулося з 1378 грн у 2016 році до 6700 грн на початок 2023 року, тобто на 5322 грн. або майже у 5 разів.

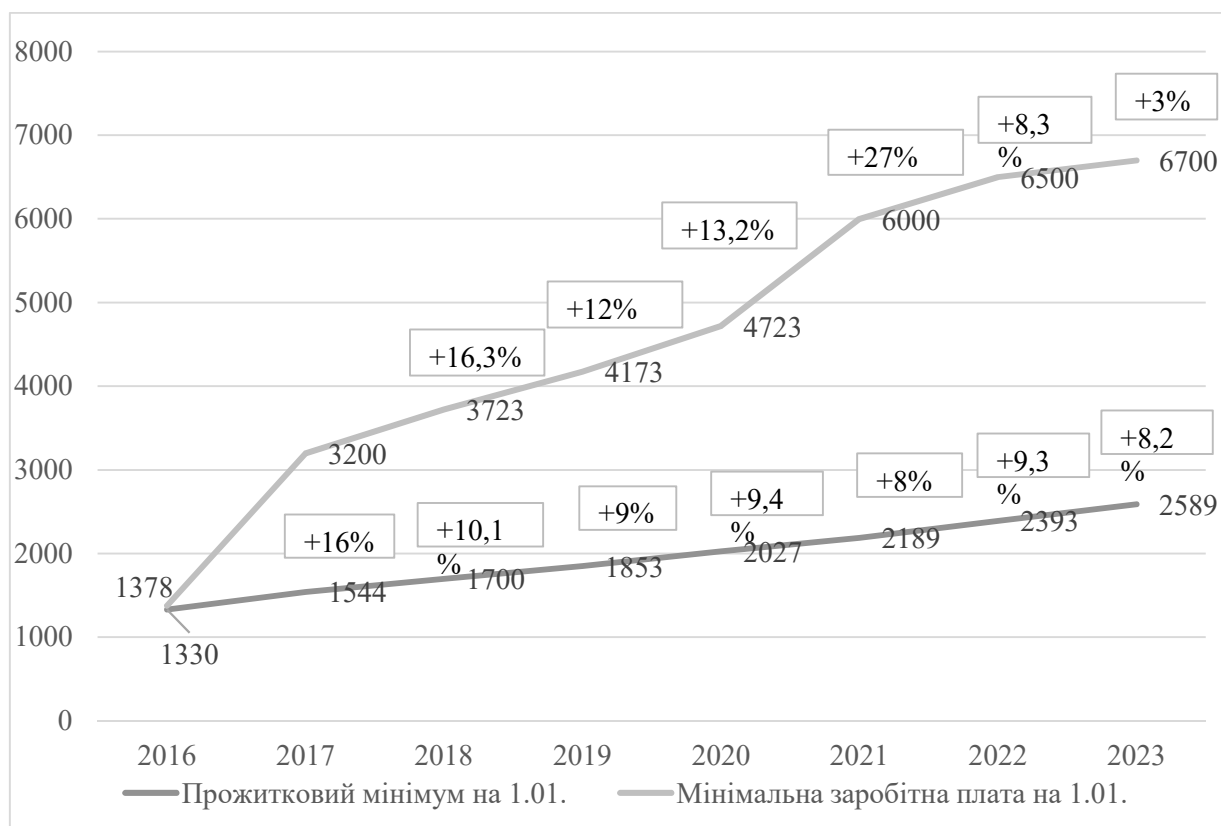

Рис. 2.1. Динаміка змін показників прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати на 1 січня відповідного року у 2016-2023 рр.

Джерело: складено та розраховано автором на основі [2-9]

Рис. 2.1. відображає темпи зростання показників прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. У 2017 році суттєво зросла мінімальна заробітна плата – на 1822 грн. або на 132%. У цьому ж році спостерігалось й найбільше зростання по прожитковому мінімуму – на 214 грн. або на 16%. Далі з роками продовжувалась тенденція до зростання обох показників з більш-менш стабільним темпом зростання. Проте, повномасштабне вторгнення Росії на територію України у лютому 2022 року внесло суттєві корективи в усі показники Державного бюджету України, зокрема, у вищезазначені. Вперше за останні роки прожитковий мінімум та мінімальна заробітна плата затверджені на рівні попереднього року без змін протягом року, як це було раніше.

Загалом, потреба у соціальному забезпеченні у 2022 році суттєво зросла, адже держава змушена підтримувати незахищені верстви населення додатковими виплатами. Велика кількість внутрішньо переміщених осіб отримує фінансову та гуманітарну допомогу вже більше року. Прожитковий мінімум не зазнав змін у Державному бюджеті 2023 року, бо при зростанні даного показника збільшиться навантаження на бюджет – зростуть обсяги виплат пенсій, стипендій, соціальних допомог. І без того у 2022-2023 роках обсяги соціальних виплат збільшились внаслідок воєнного стану.

Таким чином, можна підсумувати, що зростання цих показників здійснює позитивний вплив на соціально-економічний розвиток держави, адже вони є базою для інших соціальних показників, зростання яких відповідно підвищує добробут різних соціальних і демографічних груп і загалом рівень життя населення країни. Проте, за останній рік тенденція до зростання цих показників зупинилася внаслідок війни. Це зумовлено рішенням заморозити обсяги мінімальних соціальних гарантій держави, які є базовими показниками, що беруться для розрахунку заробітних плат, виплат по безробіттю, лікарняних, пенсій, стипендій, тощо, тобто джерел доходів громадян, з яких стягуються податки.

2.2. Аналіз структури та динаміки доходів Державного бюджету України та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни

Доходи Державного бюджету — це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій. Доходи бюджету відображають економічні відносини держави з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які виникають у процесі стягнення бюджетних платежів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України доходи бюджету визначаються як податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Проаналізуємо структуру доходів Державного бюджету України у 2016-2022 рр. (табл. 2.2) Як видно з табл. 2.2 в структурі доходів державного бюджету впродовж 2016 – 2022 років податкові надходження займають найбільшу частку – більше 80%.

Таблиця 2.2

**Структура доходів Державного бюджету України у 2016-2022 рр.,
млрд. грн.**

Стаття доходів	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Офіційні трансферти	Цільові фонди	Міжбюджетні трансферти	Разом доходів:	Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій
2016	502,6	87,6	1,3	5,5	7,9	3,1	607,9	-
Частка у %	82,68	14,41	0,21	0,90	1,30	0,51	100,00	-
2017	630,1	112,4	0,4	1,8	22,7	3,9	771,3	-
Частка у %	81,69	14,57	0,05	0,23	2,94	0,51	100,00	-
2018	760,0	145,0	0,4	2,4	4,9	5,4	918,0	-
Частка у %	82,79	15,79	0,04	0,26	0,53	0,59	100,00	-
2019	840,6	155,4	1,2	1,5	1,7	6,8	1007,3	-
Частка у %	83,45	15,43	0,12	0,15	0,17	0,68	100,00	-
2020	826,3	184,4	0,7	1,8	0,2	8,8	1022,0	-
Частка у %	80,85	18,04	0,07	0,18	0,02	0,86	100,00	-
2021	1107,09	175,4	0,33	1,3	0,209	12,58	1296,91	-
Частка у %	85,36	13,52	0,03	0,10	0,02	0,97	100,00	-
2022	949,8	346,3	0,61	9,5	0,14	9,47	1796,91	481,09
Частка у %	52,86	19,27	0,03	0,53	0,01	0,53	100,00	26,77

Джерело: складено та розраховано автором на основі [2-8]

Зокрема, найбільшими за обсягами були надходження від податку на прибуток, ПДВ, ПДФО та акцизного податку. Але суттєво картину змінило

повномасштабне вторгнення Росії на територію України у лютому 2022 року. І за рік структура доходів кардинально змінилася, податкові надходження у 2022 році становили $\approx 53\%$, що спровоковано суттєвим скороченням кількості платників податків (закриття підприємств, виїзд більше 10 мільйонів громадян закордон, скорочення імпорتنих закупівель і т. п.). А частка коштів від закордонних країн та міжнародних організацій сягнула рекордного з часів незалежності України рівня 27% на подолання наслідків збройної агресії. До 2022 року ця допомога входила в частку офіційних трансфертів - до 1 %, що видно на порівняльних рисунках 2.2 і 2.3.

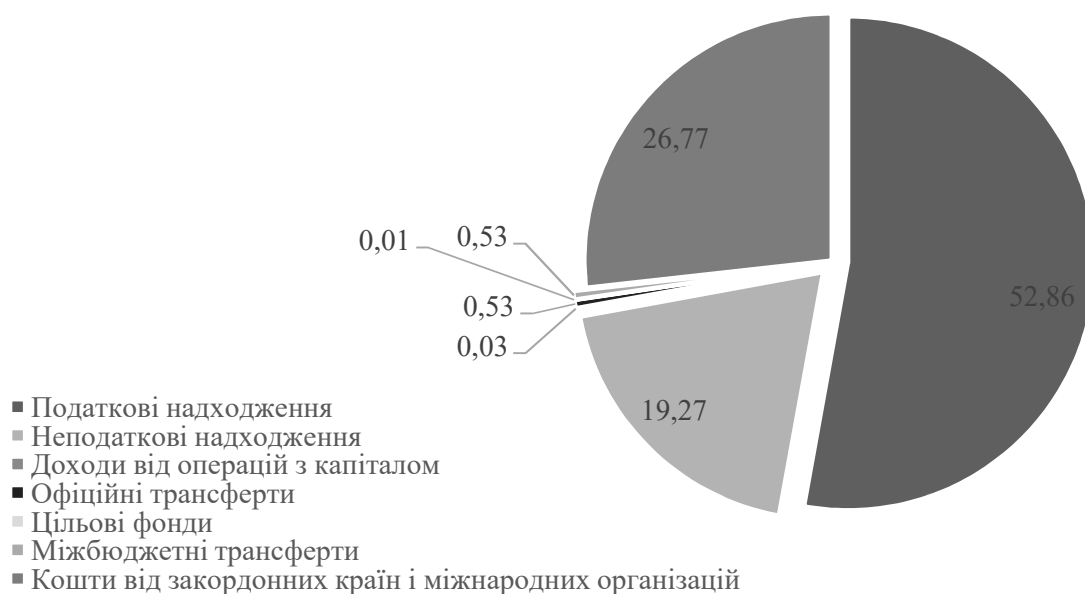

Рис. 2.2. Структура доходів Державного бюджету у 2022 році, частки вказані у % до загальної суми доходів.

Джерело: складено та розраховано автором на основі [8]

Рис. 2.3. Структура доходів Державного бюджету у 2016 році, частки вказані у % до загальної суми доходів.

Джерело: складено автором на основі [2]

Що стосовно неподаткових надходжень, то впродовж досліджуваного періоду вони займають у структурі доходів другу за величиною частку $\approx$ 14-19%, переважно за рахунок доходів від власності та підприємницької діяльності та власних надходжень бюджетних установ, які не суттєво постраждали від уведення воєнного стану .

Доходи від операцій з капіталом та офіційні трансферти є незначними – лише 0,03-0,21% та близько 0,1-0,9 % відповідно. Також в законі окремою статтею виділяються саме міжбюджетні трансферти (в більшості випадків – це саме реверсна дотація), які займають частку в межах 0,5-1 % від загальної суми доходів Державного бюджету України впродовж усього досліджуваного періоду. Останньою складовою є цільові фонди, що становлять 0,02-2,94%. За шість років ситуація із структурою доходів була більш-менш стабільною – зі змінами лише в межах $\approx$ 3%. Але війна внесла

свої корективи у соціально-економічні процеси в Україні, які, відповідно, вплинули на формування і використання державного бюджету.

Отже, можна стверджувати, що основним джерелом наповнення Державного бюджету України є надходження від сплати фізичними та юридичними особами загальнодержавних та місцевих податків та зборів, установлених законодавством.

З метою проведення детального аналізу динаміки доходів Державного Бюджету України скористаємося Законами України «Про Державний бюджет України» у 2016-2022 рр.

Таблиця 2.3

**Динаміка доходів Державного бюджету України у 2016-2022 рр.,
млрд. грн.**

Стаття доходів	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Офіційні трансферти	Цільові фонди	Міжбюджетні трансферти	Разом доходів:	Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій
2016	502,6	87,6	1,3	5,5	7,9	3,1	607,9	-
2017	630,1	112,4	0,4	1,8	22,7	3,9	771,3	-
Приріст у %	25,37	28,31	-71,54	-67,27	187,34	25,81	26,88	-
2018	760,0	145,0	0,4	2,4	4,9	5,4	918,0	-
Приріст у %	20,62	28,99	-5,41	33,33	-78,41	38,46	19,02	-
2019	840,6	155,4	1,2	1,5	1,7	6,8	1007,3	-
Приріст у %	10,60	7,18	242,86	-37,50	-65,31	25,93	9,73	-
2020	826,3	184,4	0,7	1,8	0,2	8,8	1022,0	-
Приріст у %	-1,70	18,66	-41,67	20,00	-88,24	29,41	1,46	-
2021	1107,09	175,40	0,33	1,30	0,21	12,58	1296,91	-
Приріст у %	33,98	-4,88	-52,86	-27,78	4,50	42,95	26,90	-
2022	949,80	346,30	0,61	9,50	0,14	9,47	1796,91	481,09
Приріст у %	-14,21	97,43	84,85	630,77	-33,01	-24,72	38,55	-
Приріст у % 2022/2016	89,0	295,3	-53,1	72,7	-98,2	205,5	195,6	-

Джерело: складено та розраховано автором на основі [2-8]

Розрахунки у табл. 2.3 відображають темпи зростання доходів державного бюджету України у 2016-2022 рр. Податкові надходження відображали тенденцію до постійного зростання, проте темпи знижувалися, а у 2020 році взагалі обсяги скоротилися на 1,7% у порівнянні з попереднім роком. У 2021 році суттєво прискорилися темпи зростання, проте не протрималися в умовах війни і скоротилися 2022 році на 14%. Але в загальному за останні 7 років податкові надходження зросли на 89%. Неподаткові надходження також впродовж досліджуваного періоду постійно зростали, але з різною інтенсивністю, окрім 2021 року скоротившись на 4,8%. Проте, в загальному за період обсяги неподаткових доходів зросли більш, ніж втричі. Треба відзначити, що це позитивно впливає на фінансову спроможність держави забезпечувати свої потреби.

Обсяги доходів від операцій з капіталом були нестабільними і загалом за останні 7 років скоротилися більш, ніж вполовину або на 700 тисяч грн. Офіційні трансферти (цільові – освітні, медичні субвенції і т. д.) то зростали, то скорочувалися, чіткої тенденції прослідкувати не вдалося внаслідок запровадження законодавчих змін щодо децентралізації та скасування деяких трансфертів, але у 2022 році у порівнянні з 2016 роком зросли на 72,7% за рахунок структурних змін доходів внаслідок війни. А от міжбюджетні трансферти (базові та реверсні дотації) постійно зростали – за останні 7 років, що також є наслідком реформи децентралізації та впровадження механізму визначення податкоспроможності територій та здійснення горизонтального і вертикального вирівнювання. Проте, у 2022 році цей показник скоротився за рахунок неспроможності окремих регіонів, наслідків воєнних дій на території України. Цільові фонди за досліджуваний період скоротилися на 98,2%.

Як показує рис. 2.4. обсяги сукупних доходів за останні 7 років продовжують тенденцію до зростання - на 1189,0 млрд грн. або майже у 3 рази у 2022 році порівняно з 2016 роком. У 2022 році було стрімке зростання

доходів – на 38,5% за рахунок допомоги закордонних країн та міжнародних організацій задля подолання наслідків військового конфлікту. Доходи державного бюджету у 2022 році становили 1,797 трлн грн, що на 38,6% більше, ніж попереднього року.

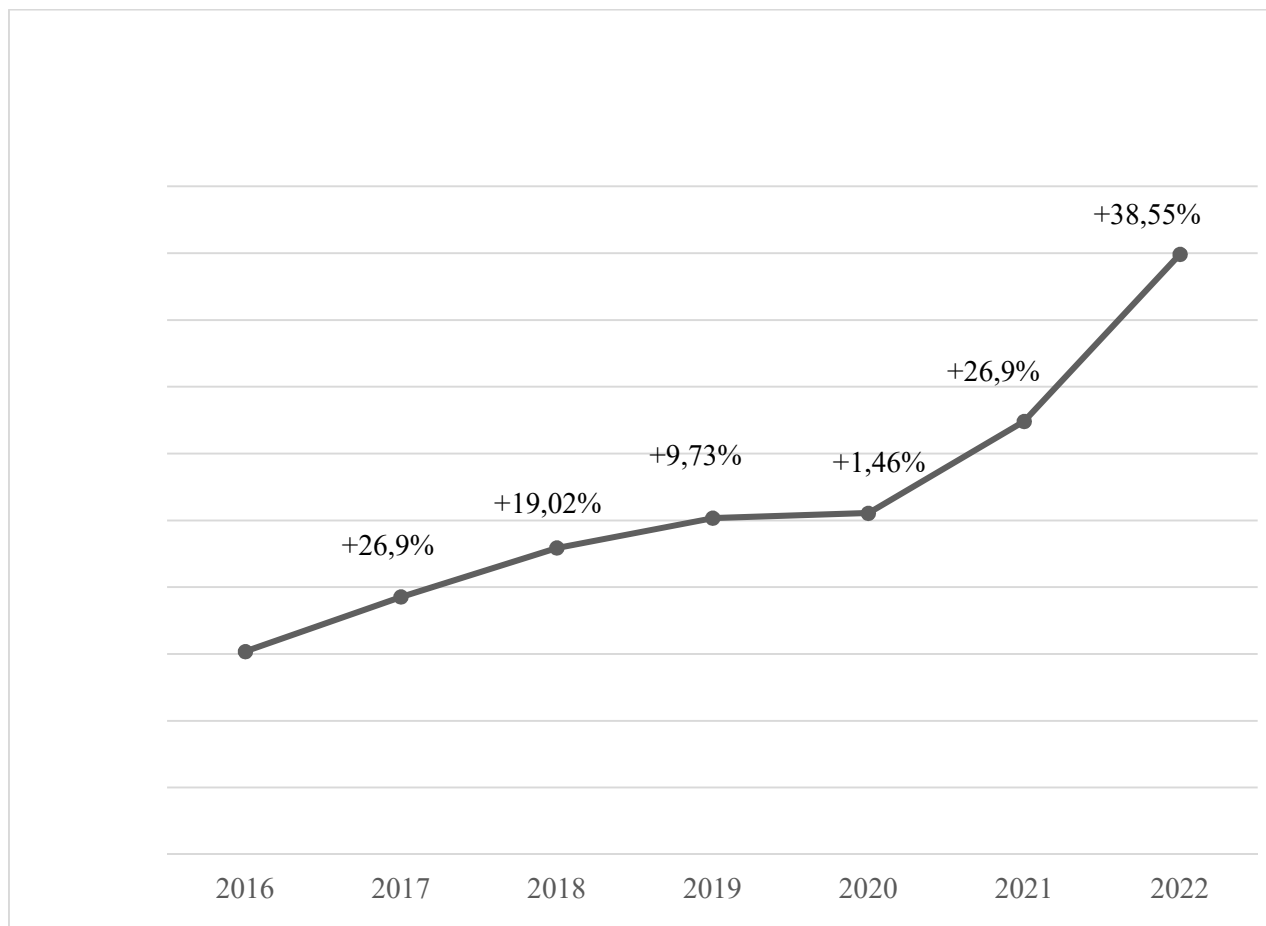

Рис.2.4. Доходи Держбюджету у 2016-2022 рр. , млрд грн

Джерело: складено автором на основі [2-8]

Отже, можна підсумувати, що постійне зростання доходів Державного бюджету України позитивно впливає на соціально-економічний розвиток держави та спричинює підвищення суспільного добробуту. Адже, якщо суми надходжень, зокрема податкових, зростають, то доходи населення та прибутки підприємницького сектору також зростають. А, відповідно, зростання доходів бюджету розширює

можливості для фінансування необхідних сфер суспільного життя в країні: освіта, медицина, інфраструктура, оборона, національна безпека, як це і сталося у 2022 році. Проте, зростання обсягу доходів у 2022 році провокує посилення фінансової залежності України від інших країн та міжнародних організацій, збільшує Державний борг.

2.3. Аналіз структури та динаміки видатків Державного бюджету України та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни

Видатки Державного бюджету — це витрати країни на загальнодержавному рівні, які необхідні для виконання державою її функцій. Ці витрати виражають соціально-економічні відносини, на основі яких здійснюється використання централізованих коштів за напрямами, визначеними законом.

Підвищення ефективності та забезпечення результативності бюджетних видатків, як і оптимізація обсягів фінансування витрат за пріоритетами, вимагає застосування стратегічного плану соціально-економічного розвитку держави. Це пов'язано із тим, що саме процес планування дає змогу ефективно управляти бюджетними коштами, спрямовуючи їх у ті сфери суспільного розвитку та галузі економіки держави, які потребують першочергового фінансування видатків, сприяючи тим самим вирішенню проблемних питань стабілізації економічної ситуації в країні та прозорості управлінських рішень. [20]

Бюджетний Кодекс України розмежовує поняття видатки бюджету і витрати. Видатки бюджету - кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення

надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування. Витрати бюджету - видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.[18]

Видатки, як і доходи розмежовуються відповідно до бюджетної класифікації за:

- бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету);
- ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету);
- функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету).

[18]

Завдяки використанню сукупних бюджетних інструментів впливу на процес формування та виконання бюджету бюджетне регулювання видатків дає змогу досягти необхідних макроекономічних пропорцій і показників економічного зростання, сприяти розвитку юридичних осіб та економічним перетворенням. [12]

Для аналізу структури видаків Державного бюджету, нами було прийнято рішення проаналізувати функціональну класифікацію, адже саме за нею видатки розподілені на фінансування різних сфер та процесів суспільно-економічного життя країни. Для дослідження видатків за функціями скористаємося даними за останні 7 років з річних звітів про виконання Державного бюджету Державної казначейської служби України та Законів України «Про Державний бюджет України на відповідні роки» (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Структура видатків Державного бюджету України у 2016-2022 рр.,

млрд. грн.

Найменування згідно з бюджетною класифікацією	Загальнодержавні функції	Оборона	Громадський порядок, безпека та судова влада	Економічна діяльність	Охорона Навколишнього природного середовища	Житлово-комунальне господарство	Охорона здоров'я	Духовний та фізичний розвиток	Освіта	Соціальний захист та соціальне забезпечення	Міжбюджетні трансферти	Усього
2016	121,9	63,9	62,3	31,9	3,3	0,04	11,9	4,5	32,5	152,2	197,02	681,5
Частка у %	17,89	9,38	9,14	4,68	0,48	0,01	1,75	0,66	4,77	22,33	28,91	100
2017	145,5	73,3	84,6	44,2	4,1	0,04	16,3	7,98	40,5	144,8	280,03	841,4
Частка у %	17,29	8,71	10,05	5,25	0,49	0	1,94	0,95	4,81	17,21	33,28	100
2018	173,9	88,6	112,7	70,7	4,8	0,41	25,24	10,36	41,34	162,1	301,8	991,9
Частка у %	17,53	8,93	11,36	7,13	0,48	0,04	2,54	1,04	4,17	16,34	30,43	100
2019	176,3	104,9	136,4	79,04	6,7	0,16	38,6	10,56	52,6	201,1	286,4	1 093,00
Частка у %	16,13	9,6	12,48	7,23	0,61	0,01	3,53	0,97	4,81	18,4	26,2	100
2020	261,9	118,6	150,8	123,3	7,4	0,3	114,15	9,6	55,9	313,6	157,6	1 312,60
Частка у %	19,95	9,04	11,49	9,39	0,56	0,02	8,7	0,73	4,26	23,89	12,01	100
2021	206,6	127,5	174,4	180,9	8,2	0,2	170,5	15,9	63,8	339,3	202,7	1 490,00
Частка у %	13,87	8,56	11,70	12,14	0,55	0,01	11,44	1,07	4,28	22,77	13,60	100
2022	202	1143	443,3	95,4	4,7	0,5	184,3	11,1	58,5	426	136,8	2 705,50
Частка у %	7,47	42,24	16,39	3,53	0,17	0,02	6,81	0,41	2,16	15,75	5,06	100

Джерело: складено та розраховано автором на основі [2-8]

Впродовж усього досліджуваного періоду найбільші частки в структурі видатків займали видатки на фінансування загальнодержавних функцій (вищі органи загальнодержавного та місцевого управління, фінансова та фіскальна, зовнішньополітична діяльність і т.д.) – 14-19%; соціальний захист та соціальне забезпечення – 15-24%; міжбюджетні трансферти (базові дотації) – від 12 до 33%(лише в 2022 році скоротилися до 5%). Наступними за величиною є частки видатків на фінансування оборони – 8-9% (42% у 2022 році); громадського порядку, безпеки, судової

влади – 9-16%; економічної діяльності – 3-9%; освіти – 4,27-4,81% (2,16% у 2022 році).

Найменш вагомі частки займають видатки на охорону навколишнього природного середовища $\approx 0,5\%$; житлово-комунальне господарство – до 0,16%; духовний та фізичний розвиток – в межах 1%. Окремої уваги потребують видатки на охорону здоров'я: з 2016 року обсяги видатків зростали постійно, але структурна частка не перевищувала 3,5%. А в 2020 році частка зросла до 8,7%, далі до 11,44% у 2021 році в загальній структурі видатків внаслідок виникнення в Україні епідеміологічної ситуації у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби, що призвело до значних витрат з бюджету.

Для оцінки структурних змін у часі ми порівняли структуру видатків у 2016 році з видатками 2022 року (рис. 2.5, 2.6).

Рис. 2.5. Видатки Держбюджету у 2016 році

Джерело: складено та розраховано автором на основі [2, 35]

З рис.2.5 бачимо, що переважна більшість видатків була спрямована на забезпечення державного управління, громадського порядку, оборони та соціального захисту та соціального забезпечення. Це дає змогу охарактеризувати бюджет України у 2016 році як соціально-орієнтований, адже приблизно дві третини спрямовані саме на забезпечення соціального добробуту населення нашої держави. Освіта та економічна діяльність фінансувалися в частках приблизно по 5 %, а ЖКГ, охорона навколишнього середовища та духовний і фізичний розвиток займали в структурі видатків частки в межах 1%. На охорону здоров'я було затверджено 1,75% всіх видатків.

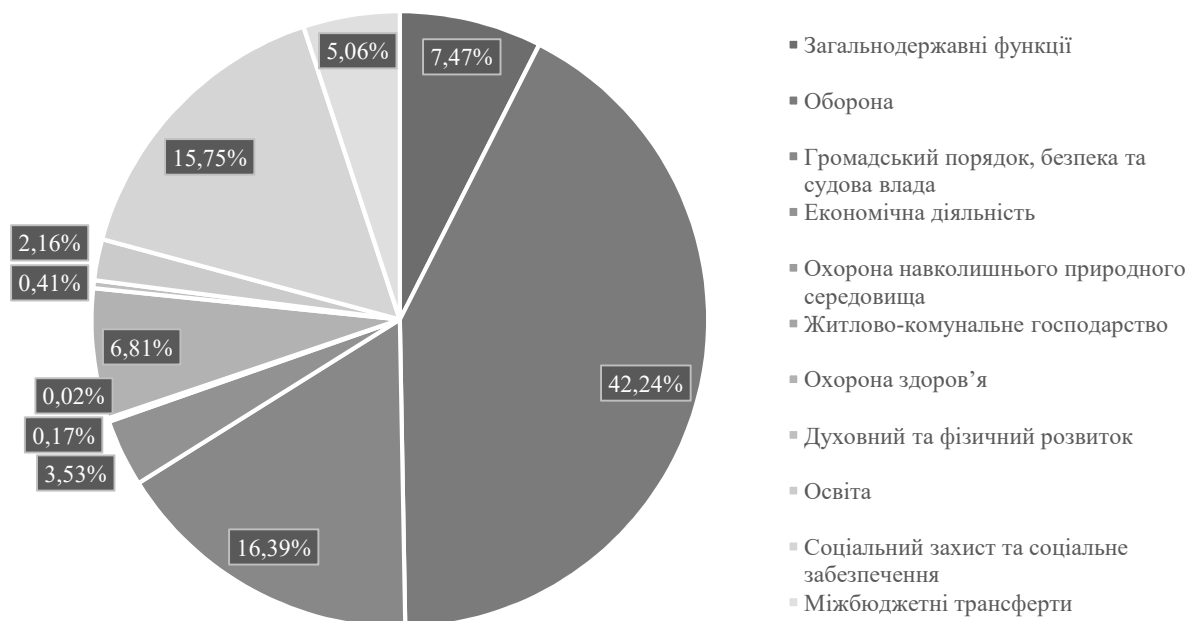

Рис. 2.6. Видатки Держбюджету у 2022 році.

Джерело: складено та розраховано автором на основі [8, 36]

А вже у 2022 році видатки зазнали значних структурних зрушень у порівнянні з 2016 роком (рис. 2.6.). Повномасштабне вторгнення Росії на територію України призвело до суттєвих коректив розподілу та

використання бюджетних коштів. З перших днів війни Уряд визначив ключовою статтею фінансування – фінансове забезпечення сектору національної безпеки і оборони, зокрема, спрямовуючи кошти резервного фонду державного бюджету на потреби ЗСУ, інших військових формувань, правоохоронних та інших державних органів, залучених до виконання відповідних завдань щодо відсічі збройної агресії. Так, з початку війни рішеннями Уряду з резервного фонду державного бюджету на забезпечення ключових потреб суб'єктів сектору національної безпеки і оборони було спрямовано понад 301,7 млрд грн, зокрема для: Міноборони – 180,7 млрд грн, МВС – 107,5 млрд грн, ГУР Міноборони – майже 3 млрд грн, СБУ – майже 2 млрд грн, Адміністрації Держспецзв'язку – 2,9 млрд гривень [21].

Прийнятий Державний бюджет України 2023 року охарактеризовано як бюджет спрямований на досягнення перемоги, а його головним пріоритетом є оборона та безпека країни. Фінансування армії – ключовий пріоритет уряду, тому загальний ресурс на безпеку та оборону було суттєво збільшено та передбачено у сумі 1141,1 млрд грн, або 18,2% ВВП [31].

Видатки на безпеку та оборону становлять рекордні 43,4% загального обсягу видатків державного бюджету з часів незалежності України. Розглядаючи параметри прийнятого бюджету, можемо зробити висновок, що окрім фінансування напряму безпеки та оборони, також урядом закладено фінансування інших пріоритетних видатків: соціальний захист та забезпечення, охорона здоров'я та освіта. І це при умові того, що у 2023 році Державний бюджет має вищий рівень дефіциту. Дефіцит планується профінансувати за рахунок збільшення зовнішніх запозичень та міжнародної фінансової допомоги. Відповідно на цю суму зросте обсяг державного боргу, який передбачено в еквіваленті у національній валюті в абсолютному значенні 6423 млрд. грн. [30]

Тож, майже в шість разів знизилась видатки на міжбюджетні трансферти, частка видатків на охорону здоров'я зросла з 1,75% до 6,81%

через поширення COVID-19 на території України. Частки видатків на фінансування загальнодержавних функцій, оборони, громадського порядку, безпеки, судової влади та соціального захисту і забезпечення залишилися майже такими самими, що знову ж таки підтверджує пріоритетність забезпечення суспільного добробуту в країні. Незмінно низькими залишилися частки видатків на ЖКГ, охорону природного середовища та духовний і фізичний розвиток – так само $\approx 1\%$.

Також для простежування тенденцій соціально-економічного розвитку України за останні 7 років доречно проаналізувати зміни обсягів видатків на різні напрямки в динаміці. Темпи приросту обсягів видатків покажуть на які сфери було спрямоване бюджетне фінансування більшою мірою, що в свою чергу дозволить виділити конкретні напрямки соціально-економічного розвитку країни.

Таблиця 2.5

**Динаміка обсягів видатків Держбюджету України у 2016-2022рр.,
млрд грн**

Найменування згідно з бюджетною класифікацією	Загальнодержавні функції	Оборона	Громадський порядок, безпека та судова влада	Економічна діяльність	Охорона навколишнього природного середовища	Житлово-комунальне господарство	Охорона здоров'я	Духовний та фізичний розвиток	Освіта	Соціальний захист та соціальне забезпечення	Міжбюджетні трансферти	Усього
2016	121,9	63,9	62,3	31,9	3,3	0,04	11,9	4,5	32,5	152,2	197,02	681,5
2017	145,5	73,3	84,6	44,2	4,1	0,04	16,3	7,98	40,5	144,8	280,03	841,4
Приріст у %	19,36	14,71	35,79	38,56	24,24	-2,5	36,97	77,33	24,62	-4,86	42,13	23,46
2018	173,9	88,6	112,7	70,7	4,8	0,41	25,24	10,36	41,34	162,12	301,8	991,9
Приріст у %	19,52	20,87	33,22	59,95	17,07	951,28	54,85	29,82	2,07	11,96	7,77	17,89
2019	176,3	104,9	136,4	79,04	6,7	0,16	38,6	10,56	52,6	201,08	286,4	1 093
Приріст у %	1,38	18,4	21,03	11,8	39,58	-60,98	52,93	1,93	27,24	24,03	-5,1	10,19
2020	261,9	118,6	150,8	123,3	7,4	0,3	114,15	9,6	55,9	313,6	157,6	1 312,60
Приріст у %	48,55	13,06	10,56	56	10,45	89,38	195,73	-9,09	6,27	55,96	-44,97	20,09

Продовження таблиці 2.5

Найменування згідно з бюджетною класифікацією	Загальнорядержавні функції	Оборона	Громадський порядок, безпека та судова влада	Економічна діяльність	Охорона навколишнього природного середовища	Житлово-комунальне господарство	Охорона здоров'я	Духовний та фізичний розвиток	Освіта	Соціальний захист та соціальне забезпечення	Міжбюджетні трансферти	Усього
2021	206,6	127,5	174,4	180,9	8,2	0,2	170,5	15,9	63,8	339,3	202,7	1 490,00
Приріст у %	-21,11	7,50	15,65	46,72	10,81	-33,33	49,36	65,63	14,13	8,20	28,62	13,52
2022	202	1142,9	443,3	95,4	4,7	0,5	184,3	11,1	58,5	426	136,8	2 705,50
Приріст у %	-2,23	796,39	154,19	-47,26	-42,68	150,00	8,09	-30,19	-8,31	25,55	-32,51	81,58
Приріст у % 2022/2016	65,71	1688,58	611,56	199,06	42,42	1150,00	1448,7	146,67	80,00	179,89	-30,57	296,99

Джерело: складено та розраховано автором на основі [2-8]

Як видно з табл. 2.5 такі напрямки видатків як фінансування охорони здоров'я, оборони, громадського порядку, безпеки, судової влади та соціального захисту і забезпечення стабільно зростали впродовж досліджуваного періоду. Тенденцію до зростання також зберегли видатки на освіту та охорону навколишнього природного середовища, окрім зниження у 2022 році, коли структура бюджету змінилася на користь військового забезпечення. Все це свідчить про розширення можливостей для розвитку цих сфер в країні за мирних часів внаслідок додаткового фінансування. Як вже зазначалося вище, така надзвичайно важлива в сьогоднішніх реаліях сфера як охорона здоров'я також отримувала з роками все більші і більші обсяги бюджетного фінансування. А особливо у 2020 році внаслідок пандемії, коли видатки зросли на 75,55 млрд. грн. або на 196% у порівнянні з 2019 роком та на 102,25 млрд. грн або на 859% у порівнянні з 2016 роком. Але війна у 2022 році внесла свої корективи і темп зростання уповільнився.

Видатки на економічну діяльність за останні 7 років збільшилися майже в 3 рази, чого не сказати про міжбюджетні трансферти – відбулося

скорочення на 60,4 млрд. грн. або на 30,6% внаслідок вже вищезгаданої реформи децентралізації. Тобто витрати з Державного бюджету на підтримку місцевих бюджетів адміністративно-територіальних одиниць скоротилися, значить, місцеві бюджети стали більш фінансовоспроможними, таким чином підтверджується і ефективність проведення реформи.

Зростання обсягів видатків на освіту за останні 7 років то пришвидшувалося, то уповільнювалося, але в цілому видатки зросли на 26 млрд. грн. або ж на 80%. А от видатки на житлово-комунальне господарство суттєво коливалися впродовж 2016-2022 рр.: збільшилися обсяги в 10 разів у 2018 році, потім наступного року скоротилися на 61%, а у 2020 році знову зросли на 90%, проте, як виявилось з структурного аналізу ці коливання ніяк не впливають на структуру, адже частка цих видатків зовсім мізерна – менше за 0,1%.

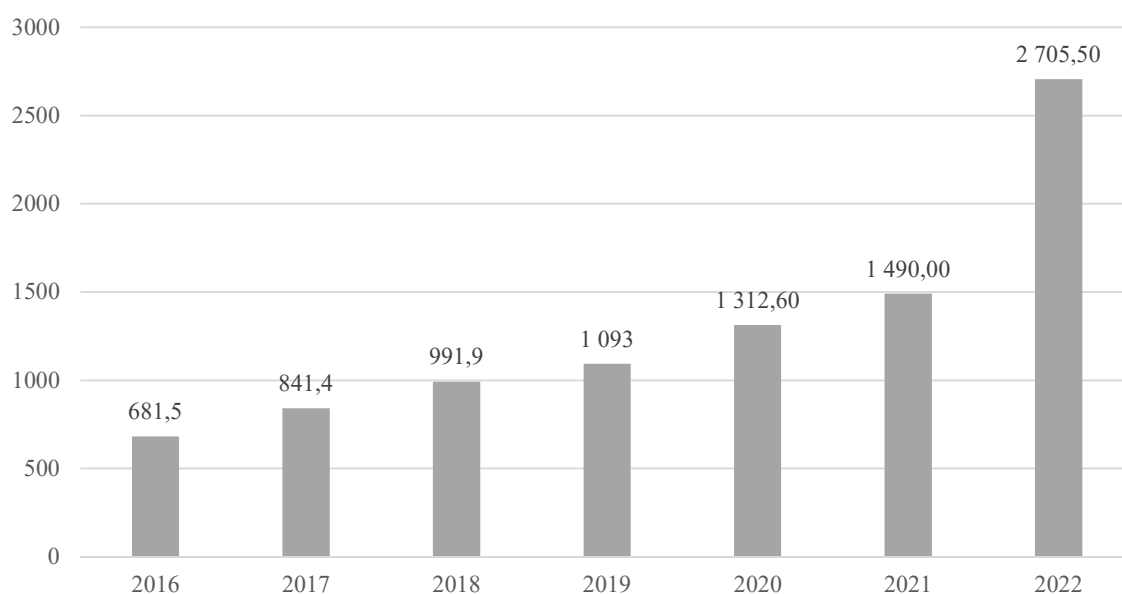

Рис. 2.7. Обсяги сукупних видатків Державного бюджету України у 2016-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі [2-8]

Загальна сума видатків Державного бюджету України (рис.2.7) стабільно зростає з кожним роком. Середній темп приросту за останні 7

років становить 27%. Тобто можна припускати, що і надалі в перспективі видатки бюджету будуть зростати, а відповідне зростання видатків повинно бути обґрунтоване та забезпечене достатніми обсягами доходів та їх джерелами. Впродовж досліджуваного періоду видатки бюджету зросли на 2024 млрд. грн або майже на 300%. Суттєве зростання відбулося саме в повоєнний рік – на 81,5% за рахунок фінансової допомоги інших країн та міжнародних організацій, спрямованої на подолання наслідків збройної агресії РФ проти України.

Таким чином, зростання видатків бюджету можна розглядати як позитивне, так і негативне явище. Негативне явище розкривається через витратний характер, тобто навантаження, яке лягає на бюджет, зобов'язання покривати витрати, які постійно зростають та ще й швидкими темпами. Але фактично це природний процес розвитку країни, який, безумовно, супроводжується все більшими і більшими потребами, які необхідно задовольняти на благо української спільноти. Адже, зростаючи, видатки з бюджету створюють можливості для розвитку та підтримують ті сфери, на які вони безпосередньо спрямовані (наприклад, актуалізація підвищення обороноздатності країни, зростання фінансування соціального забезпечення населення, розвиток медицини, реформування освіти і т.д.).

РОЗДІЛ 3

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Досвід реалізації бюджетної політики у зарубіжних країнах

Процес цифровізації суспільного життя широко розповсюджений у розвинених країнах світу, тому для України було б доцільно імплементувати досвід цих країн та оптимізувати сферу державних фінансів з використанням інформаційних технологій. Якщо звернутися до європейського досвіду, то органи зовнішнього фінансового контролю Європейського Союзу постійно приділяють значну увагу контролю ефективності, продуктивності та економічності фінансової діяльності у публічному секторі ЄС.

Ряд інших країн також впровадили успішну діджиталізацію та цифровізацію бюджетного процесу, що допомогло забезпечити більшу прозорість, ефективність та відкритість управління державними фінансами. Наприклад, Естонія вважається лідером в області електронного урядування та діджиталізації послуг. Естонія впровадила систему е-бюджету, яка дозволяє електронно планувати, виконувати, контролювати та звітувати про бюджетні процеси. Система також забезпечує відкритість бюджетних даних для громадян.

Сінгапур активно впроваджує цифрові рішення в усіх сферах управління, включаючи бюджетний процес. У Сінгапурі існує електронна система планування, виконання та звітності бюджетів на різних рівнях управління. Південна Корея завдяки активному застосуванню ІТ та діджиталізації, створила інтегровану систему фінансового управління, яка охоплює всі етапи бюджетного процесу. Це дозволило забезпечити

ефективність розподілу ресурсів та контроль за їх використанням. Нова Зеландія прийняла рішення про перехід на електронне бюджетування, включаючи інформаційні системи планування, контролю та звітності. Нова Зеландія відома своєю прозорістю в управлінні державними фінансами та активним залученням громадян до процесу формування бюджету.

Канада успішно інтегрувала діджиталізацію в свій бюджетний процес, використовуючи електронні системи планування, виконання та контролю бюджету. Це допомогло поліпшити доступність бюджетних даних для громадян та створити умови для активної участі громадськості в контролі за використанням державних ресурсів.

Австралійський уряд активно застосовує цифрові технології в бюджетному процесі. Вони розробили системи електронного бюджетування, які дозволяють автоматизувати процеси планування, виконання та контролю бюджету. Це сприяє поліпшенню ефективності управління державними фінансами. Особливе місце у процедурах контролю за державним бюджетом займає Іспанія. Доцільно розглянути цифрові рішення, що спрямовані на підтримку іспанського бюджетного процесу.

Досвід Канади, Іспанії, Нової Зеландії та Естонії у сфері діджиталізації бюджетного процесу показує, як інноваційні технології можуть сприяти підвищенню ефективності та прозорості управління державними фінансами. Ось деякі приклади програм, які використовуються в цих країнах:

Іспанія:

- «Adenda» розроблена з метою збору інформації про окремі адміністративні сектори у розрізі бюджетних видатків: фінансова звітність автономних організацій за системою МСФЗ; управління процесами онлайн обробки потоків інформації по різних агентах бюджетного процесу; обробка інформації, направлення її до центрального репозиторію та

зберігання інформації; бюджетні звіти Генерального директорату з бюджетів та видатків. [25]

- «ATENEA» – це іспанська програма для електронного документообігу з питань складання проекту бюджету. Призначення програми полягає у розробці остаточного проекту бюджету сектором Генерального директорату з бюджетів Міністерства фінансів для подання урядом на розгляд парламенту. Користувачами програми є Генеральний директорат з бюджетів та видатків, державна адміністрація, адміністрації автономій, державні автономні установи, громадські фінансові організації, які отримують субсидії, дотації та субвенції з бюджету. [38]

ATENEA забезпечує: автоматизацію управління бюджетним процесом від моменту створення бюджетного проекту до затвердження та виконання за допомогою оперативної взаємодії з усіма зацікавленими сторонами; розробку основних матеріалів та документів при складанні проекту бюджету; повідомлення про заходи, пов'язані із затвердженням проектів бюджету; доступ до бюджетних звітів. [26]

- «CANOA» (Sistema de Contabilidad Analítica Normalizada para las Organizaciones Administrativas) – це іспанська інформаційна система автоматизації ведення аналітичного обліку, яка дозволяє оцінити вартість робіт, що виконуються підрозділами. Вона надає необхідну інформацію щодо розподілу державних ресурсів та бюджетних витрат. Користувачем системи є державна адміністрація та громадські організації. [34]

Основними завданнями CANOA є: оцінка вартості державних послуг та визначення порядку їх надання; регулювання розміру державних мит; аналіз обґрунтованості витрачання державних коштів; здійснення фінансового контролю; розробка проектів бюджетів; проведення оцінки активів державного сектора; надання інформації наднаціональним органам для обґрунтування обсягу субсидіарної фінансової допомоги. [27]

Естонія:

- e-Budget (e-Eelarve) - ця система дозволяє автоматизувати процес планування, виконання, контролю та звітності бюджету, полегшуючи доступ до бюджетних даних для всіх зацікавлених сторін;

- e-Financials (e-Finantsid) - це інтегрована система фінансового управління, що охоплює всі аспекти державного управління фінансами, включаючи планування, виконання, контроль та звітність. [13, 23]

Канада:

- GCIMS (Government of Canada's Integrated Management System) - інтегрована система управління, яка включає процеси планування, виконання, контролю та звітності бюджетів у різних установах федерального уряду;

- GCInfoBase - інтерактивний інструмент, який надає громадянам доступ до бюджетної інформації уряду Канади, забезпечуючи прозорість та підтримку прийняття рішень. [15, 16]

Нова Зеландія:

- CFISnet (Common Financial Management Information System) - спільна система фінансової інформації, яка включає модулі для бюджетування, управління державним боргом, кошторисів, звітів та контролю;

- Budget Information System (BIS) - система, що використовується для забезпечення доступу до бюджетних даних, звітів та інформації про фінансове управління для урядових установ. [11, 14]

Ці програми допомагають автоматизувати бюджетний процес, полегшують обмін інформацією та сприяють більшій прозорості в управлінні державними фінансами. Завдяки цим системам, уряди Естонії, Канади та Нової Зеландії змогли покращити ефективність, знизити витрати та забезпечити доступ до бюджетної інформації для громадян.

Наприклад, Естонія розробила цифрову інфраструктуру, яка сприяє прозорості та забезпечує широкий доступ до бюджетних даних та інформації про державні закупівлі. Це, у свою чергу, допомогло збільшити ефективність бюджетної політики та покращити контроль громадян над видатками держави. Канада та Нова Зеландія активно розширюють можливості електронного урядування та впроваджують інноваційні рішення для забезпечення прозорості бюджетної політики. Це включає забезпечення доступу до бюджетних даних та інформації про фінансове управління для широкої громадськості та стимулювання участі громадян у контролі за використанням державних ресурсів.

Ці приклади показують, як діджиталізація та впровадження цифрових технологій можуть підвищити ефективність управління державними фінансами та сприяти прозорості та відкритості бюджетного процесу. Ураховуючи цей позитивний досвід, діджиталізація бюджетної політики може бути перспективним напрямом для розвитку багатьох інших країн, включаючи Україну.

3.2. Особливості регулювання соціально-економічних процесів через бюджетну політику в умовах війни

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення безперервного фінансування обороноздатності держави. До лютого 2022 року розподіл бюджетних видатків здійснювався за програмно-цільовим методом для забезпечення сфер суспільного життя українців, відповідно до бюджетної класифікації видатків.

Але повномасштабне вторгнення Росії на територію України призвело до суттєвих коректив розподілу та використання бюджетних коштів. З перших днів війни Уряд визначив ключовою статтею

фінансування – фінансове забезпечення сектору національної безпеки і оборони, зокрема, спрямовуючи кошти резервного фонду державного бюджету на потреби ЗСУ, інших військових формувань, правоохоронних та інших державних органів, залучених до виконання відповідних завдань щодо відсічі збройної агресії.

В умовах воєнного стану, беззаперечно, змінилася як видаткова, так і дохідна частина бюджету. Зниження обсягу доходів державного бюджету можемо пояснити декількома факторами. По-перше, це зумовлено рішенням заморозити обсяги мінімальних соціальних гарантій держави, які є базовими показниками, що беруться для розрахунку заробітних плат, виплат по безробіттю, лікарняних, пенсій, стипендій, тощо, тобто джерел доходів громадян, з яких стягуються податки.

По-друге, за різними оцінками з 24 лютого 2022 року за межі України виїхало, тікаючи від війни, більше 10 мільйонів громадян задля порятунку свого життя та життя своїх близьких. Тим самим значно скоротивши кількість платників податків. Відповідно знизилась обсяги доходів від ПДФО, попиту на споживчому ринку – доходів від ПДВ і т. п.

По-третє, велика кількість підприємств та організацій припинили свою діяльність. Тим самим спровокували одразу декілька соціально-економічних проблем – скорочення обсягів доходів до державного бюджету від податку на прибуток підприємств, скорочення робочих місць, зниження сплачених обсягів єдиного соціального внеску. [30]

Але є підприємства, які всупереч військовим діям продовжують працювати, деякі, враховуючи особливості їх діяльності, перевели бізнес в онлайн та продовжують свою діяльність вже через мережу Інтернет, деякі тільки починають свою роботу, тим самим значно підтримують економіку країни в складні часи. [29] За даними ДПС платники у складний воєнний час продовжують підтримувати нашу державу, сумлінно сплачуючи до бюджету податки, так, завдяки активній громадянській позиції держава

стабільно отримує кошти для забезпечення ЗСУ та соціальних виплат. У 2022 році надходження (сальдо) до зведеного бюджету по платежах, що контролюються ДПС, становлять 1091,4 млрд грн. (на 9,9% більше ніж у 2021 році). Сплата податків, надання робочих місць, виплата заробітних плат – все це забезпечує полегшення кризового становища соціально-економічного життя українського населення. [30]

Отже, прийнятий державою бюджет 2023 року варто розглядати як ключовий фінансовий ресурс країни, яка воює за свою незалежність, управляючи яким вона зможе впливати на більшість соціально-економічних процесів за таких умов, а також як інструмент забезпечення розвитку держави через мобілізацію частини національного доходу та його розподіл у суспільно важливі сфери економіки в умовах воєнного стану. Спрямування пріоритетів бюджетної політики в цьому році показує напрямок виходу з кризового повоєнного становища та забезпечує суспільний добробут українського населення у майбутньому. [37]

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення оперативного, належного та безперервного виконання Державного та місцевих бюджетів. З метою забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєвонеобхідних потреб жителів територіальних громад у період дії воєнного стану Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади приймають низку швидких, ефективних, оперативних рішень стосовно витрачання бюджетних коштів. [32] На нашу думку, у цьому процесі доцільно враховувати і громадське бачення щодо спрямування видатків. Це наразі дуже важливо, адже саме фізичні та юридичні особи є платниками податків, що формують переважну більшість доходів Державного бюджету. Тож, цілком справедливо приймати бюджетні рішення з урахуванням думки громадськості.

У сучасних умовах війни серед українського населення все більше популяризується застосування порталу «Дія», яка позиціонується як Держава в смартфоні. Дія налічує більше 18 мільйонів користувачів, тобто охоплення дозволяють залучити майже половину населення України. Тож, враховуючи описаний вище досвід закордонних країн ми пропонуємо запровадити систему залучення громадськості до бюджетного процесу саме через портал «Дія».

Щоб запровадити участь громадян України у бюджетному процесі через Дію, уряд може вжити наступні розроблені нами кроки:

1. Розширення функціоналу порталу (додати до порталу «Дія» розділ, присвячений бюджету та державним фінансам. Цей розділ повинен містити інформацію про загальні принципи формування державного бюджету, ключові бюджетні показники та статистичні дані).

2. Надання доступу до бюджетних даних (забезпечити прозорий доступ до бюджетних даних на різних рівнях (центральний, регіональний та місцевий) у зручному форматі, такому як таблиці, графіки, діаграми тощо).

3. Інтерактивні інструменти (розробка інтерактивних інструментів, які дозволять громадянам аналізувати бюджетні дані, порівнювати видатки за різними категоріями та регіонами та відстежувати динаміку змін у часі).

4. Організація громадських консультацій (створення механізмів для проведення громадських консультацій з питань державного бюджету, де громадяни зможуть висловлювати свої пропозиції щодо пріоритетних напрямків видатків та можливих шляхів економії коштів).

5. Голосування та опитування (впровадження опції проведення голосувань та опитувань на порталі «Дія» з метою визначення пріоритетів громадян у бюджетному процесі).

6. Забезпечення зворотного зв'язку (надання можливості громадянам залишати відгуки та пропозиції щодо державного бюджету та видатків, а також створення механізмів для реагування на такі відгуки та пропозиції з

боку відповідних державних органів. Це допоможе зміцнити довіру громадян до уряду та забезпечить відкритий діалог між владою та суспільством).

7. Освітні програми та матеріали (розробка та розповсюдження освітніх матеріалів про бюджетний процес, зокрема інформаційні буклети, інфографіку та навчальні відео. Це допоможе громадянам краще розуміти бюджетний процес та сприятиме їх активній участі).

8. Використання соціальних медіа та інших комунікаційних каналів (використання соціальних медіа та інших комунікаційних каналів для популяризації порталу «Дія» та просування можливостей громадської участі у бюджетному процесі.

9. Регулярне оновлення інформації (забезпечення своєчасного та регулярного оновлення бюджетної інформації на порталі «Дія» для підтримки актуальності даних та забезпечення громадянам надійної та своєчасної інформації).

10. Моніторинг та оцінка ефективності (систематично відслідковувати та оцінювати ефективність різних ініціатив, пов'язаних з громадянською участю у бюджетному процесі через портал «Дія». Враховувати отримані результати при плануванні майбутніх ініціатив та вдосконаленні існуючих механізмів громадської участі.

Застосування цього механізму може допомогти уряду України залучити громадян до бюджетного процесу через портал «Дія» та забезпечити більшу прозорість та контроль громадськості над державними фінансами. У результаті, це може підвищити довіру громадян до уряду, стимулювати активну участь громадян у прийнятті рішень та покращити ефективність управління державними ресурсами. Крім того, залучення громадян до бюджетного процесу може сприяти більшій соціальній солідарності, співпраці між владою та суспільством та розвитку громадянського суспільства.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. Державний бюджет – це централізований фонд грошових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні уряду для фінансування державного апарату, збройних сил, виконання соціально-економічних функцій, а також служить одним із найсуттєвіших важелів державного регулювання економіки, впливу на господарську кон'юнктуру, вжиття антикризових заходів.

2. Державний бюджет є важливим інструментом для координації різних сфер економіки, вирішення ключових проблем на національному та регіональному рівнях. Він забезпечує забезпечення громадських потреб у різних секторах, стимулює розвиток інфраструктури, освіти, науки, культури та охорони здоров'я. Його функції, виконані належним чином, сприяють створенню стабільного, прозорого та динамічного економічного середовища в Україні, стимулюють зростання інвестицій, підвищують рівень добробуту громадян та забезпечують загальний розвиток країни.

3. Бюджет складають та виконують згідно з бюджетною класифікацією - єдиним систематизованим згрупуванням доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. Бюджетна класифікація є системою розподілу та категоризації доходів і витрат державного бюджету з метою аналізу, контролю та управління державними фінансами.

4. Регулювання безпосередньої реалізації бюджетного процесу в Україні здійснюється відповідно до української нормативно-правової бази (Конституція України, Бюджетний кодекс України, Закони про державний бюджет на відповідний рік, підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори). У Законах України Про Державний бюджет

затверджуються щорічно показники соціальних гарантій населенню – прожитковий мінімум, мінімальна заробітня плата і т.д. Зростання цих показників здійснює позитивний вплив на соціально-економічний розвиток держави, адже вони є базою для інших соціальних показників (пенсії, стипендії, різного роду соціальні допомоги), зростання яких відповідно підвищує добробут різних соціальних і демографічних груп і загалом рівень життя населення країни.

5. Доходи Державного бюджету — це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій. Можна стверджувати, що основним джерелом наповнення Державного бюджету України є надходження від сплати фізичними та юридичними особами загальнодержавних та місцевих податків, зборів, обов'язкових платежів, установлених законодавством. Постійне зростання доходів Державного бюджету України позитивно впливає на соціально-економічний розвиток держави та спричинює підвищення суспільного добробуту.

6. Видатки Державного бюджету — це витрати країни на загальнодержавному рівні, які необхідні для виконання державою її функцій. Зростання видатків бюджету можна розглядати як позитивне, так і негативне явище. Негативне явище розкривається через витратний характер, тобто навантаження, яке лягає на бюджет, зобов'язання покривати витрати, які постійно зростають та ще й швидкими темпами. Але фактично це природний процес розвитку країни, який, безумовно, супроводжується все більшими і більшими потребами, які необхідно задовольняти на благо української спільноти. Адже, зростаючи, видатки з бюджету створюють можливості для розвитку та підтримують ті сфери, на які вони безпосередньо спрямовані (наприклад, актуалізація підвищення обороноздатності країни, зростання фінансування соціального забезпечення населення, розвиток медицини, реформування освіти і т.д.).

7. Впродовж досліджуваного періоду видатки бюджету зросли на 2024 млрд. грн або майже на 300%. Суттєве зростання відбулося саме в повоєнний рік – на 81,5% за рахунок фінансової допомоги інших країн та міжнародних організацій, спрямованої на подолання наслідків збройної агресії РФ проти України.

8. Прийнятий Україною бюджет 2023 року варто розглядати як ключовий фінансовий ресурс країни, яка воює за свою незалежність, управляючи яким вона зможе впливати на більшість соціально-економічних процесів за таких умов, а також як інструмент забезпечення розвитку держави через мобілізацію частини національного доходу та його розподіл у суспільно важливі сфери економіки в умовах воєнного стану. Спрямування пріоритетів бюджетної політики в цьому році показує напрямок виходу з кризового повоєнного становища та забезпечує суспільний добробут українського населення у майбутньому.

9. Досліджені приклади інших країн світу показують, що діджиталізація та впровадження цифрових технологій можуть підвищити ефективність управління державними фінансами та сприяти прозорості та відкритості бюджетного процесу. Ураховуючи цей позитивний досвід, діджиталізація бюджетного процесу може бути перспективним напрямом для розвитку багатьох інших країн, включаючи Україну.

10. Розроблений та запропонований нами механізм може допомогти уряду України покроково залучити громадян до бюджетного процесу через портал «Дія» та забезпечити більшу прозорість та контроль громадськості над державними фінансами. У результаті, це може підвищити довіру громадян до уряду, стимулювати активну участь громадян у прийнятті рішень та покращити ефективність управління державними ресурсами. Крім того, залучення громадян до бюджетного процесу може сприяти більшій соціальній солідарності, співпраці між владою та суспільством та розвитку громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Про бюджетну класифікацію»: Наказ Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 року № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>
2. «Про державний бюджет України на 2016 рік»: Закон України від 25 грудня 2015 року № 928-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19#Text>
3. «Про державний бюджет України на 2017 рік»: Закон України від 21 грудня 2016 року № 1801-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19#Text>
4. «Про державний бюджет України на 2018 рік»: Закон України від 07 грудня 2017 р. №2246-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19#Text>
5. «Про державний бюджет України на 2019 рік»: Закон України від 23 листопада 2018 року № 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19#Text>
6. «Про державний бюджет України на 2020 рік»: Закон України від 14 листопада 2019 року № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>
7. «Про державний бюджет України на 2021 рік»: Закон України від 15 грудня 2020 року № 1082-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>
8. «Про державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 2 грудня 2021 року № 1928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>
9. «Про державний бюджет України на 2023 рік»: Закон України від 3 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>

10. «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»: Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
11. Budgets. New Zealand Government (Treasury). Електронний ресурс. URL: <https://www.treasury.govt.nz/publications/budgets> (дата звернення: 16.03.2023 р.).
12. Chuhunov, I.Ya. Kanieva, T.V. and Pasichnyj, M.D. Budget policy of social development. Scientific Route, Tallinn, Estonia. (2018).
13. E-Financials. Centre of Registers and Information Systems. Електронний ресурс. URL: <https://www.rik.ee/en/e-financials> (дата звернення: 22.03.2023 р.).
14. Financial statements of the Government. New Zealand Government (Treasury). Електронний ресурс. URL: <https://www.treasury.govt.nz/publications/financial-statements-government> (дата звернення: 16.03.2023 р.).
15. GC InfoBase. An interactive tool, transforming complex federal data into simple visual stories for Canadians. Government of Canada. Електронний ресурс. URL: <https://www.tbs-sct.canada.ca/ems-sgd/edb-bdd/index-eng.html#start> (дата звернення: 23.03.2023 р.).
16. Grants and contribution information management system. Government of Canada. Електронний ресурс. URL: <https://www.rik.ee/en/e-financials> (дата звернення: 23.03.2023 р.).
17. Makohon V. Influence of budget policy on economic growth of the country. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, (2021). №1(36), 243–249.
18. Бюджетний кодекс України : Закон України №2456-VI, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 15.03.2023 р.).

19. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004. — 864 с.

20. Вагаманюк-Зелінська У. З. Роль стратегічного планування видатків державного бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку України. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал*. 2019. № 3–4 (79). С. 24–30.

21. Видатки під час війни: що вдалось і не вдалось профінансувати у 2022-му (2023). Електронний ресурс. URL: <https://voxukraine.org/vydatky-pid-chas-vijny-shho-vdalos-i-ne-vdalos-profinansuvaty-u-2022-mu/> (дата звернення: 19.03.2023 р.).

22. Державні фінанси. Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб./ За заг. ред. Базилевича В.Д. — К.: Атіка, 2004. — 386 с.

23. Е-Естонія — Програма для фінансового сектору. Enterprise Estonia. Електронний ресурс. URL: <https://e-estonia.com/programme/financial-sector/> (дата звернення: 22.03.2023 р.).

24. Захожай К.В. Роль і місце Державного бюджету України в фінансовій системі держави. *Збірник тез доповідей XV Всеукр. наук. конф.* — К.: ДП "Інформ. аналіт. агентство", 2017. — С. 267—270.

25. Іспанський державний інформаційний портал “Бюджетне управління”. Інформаційна система Adenda. Електронний ресурс. URL: <https://www.oficinavirtual.pap.hacienda.gob.es/sitios/oficinavirtual/es-ES/CatalogoSistemasInformacion/Adenda/Paginas/QueEs.aspx> (дата звернення: 14.03.2023 р.).

26. Іспанський державний інформаційний портал “Бюджетне управління”. Інформаційна система ATENEA. Електронний ресурс. URL: <https://www.oficinavirtual.pap.hacienda.gob.es/sitios/oficinavirtual/es-ES/CatalogoSistemasInformacion/ATENEA/Paginas/QueEs.aspx> (дата звернення: 14.03.2023 р.).

27. Іспанський державний інформаційний портал “Бюджетне управління”. Інформаційна система CANOA. Електронний ресурс. URL: <https://www.oficinavirtual.pap.hacienda.gob.es/sitios/oficinavirtual/es-ES/CatalogoSistemasInformacion/CANOA/Paginas/QueEs.aspx> (дата звернення: 14.03.2023 р.).

28. Коляда Т.А. Державний бюджет України на 2018 рік: особливості формування та перспективи виконання. *Бізнес Інформ*. № 4, 2018р. С.-267-274.

29. Курєдова Д.П., Плєшакова Н. А. Державний бюджет у регулюванні соціально-економічних процесів в Україні в умовах воєнного стану. *Періодичне видання «ГРААЛЬ НАУКИ» за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities»*. №24 (Свідоцтво KB24638-14578ПП; ISSN: 2710-3056). (17.02.2023; Вінниця, Україна - Відень, Австрія). С. 100-102. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/>

30. Курєдова Д.П., Плєшакова Н. А. Державний бюджет України в умовах воєнного стану. *«SCIENTIA» Збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної науково-теоретичної конференції «MODERNIZATION OF TODAY'S SCIENCE: EXPERIENCE AND TRENDS»*. (24.02.2023, м. Сінгапур, Республіка Сінгапур). С. 47-51.

31. Національна безпека та оборона - головний пріоритет державного бюджету на 2023 рік. (2022) Електронний ресурс. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/229977.html>(дата звернення: 7.04.2023 р.)

32. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. Офіційний державний сайт Децентралізація. Електронний ресурс. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654> (дата звернення: 5.04.2023 р.)

33. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : навч. посібн. - 2-ге вид., [перероб. і доп.]. - К. : Вид-во "Знання-Прес", 2003. - С. 278, 448-451.

34. Ріппа М.Б Тучак Т. Зарубіжний досвід податкового регулювання соціально-економічних процесів та можливості його використання в Україні. *Світ фінансів*. 2021.№ 3(68). С. 38-55.

35. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2016 рік: Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukraini-za-2016-rik>

36. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2022 рік: Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukraini-za-2022-rik>

37. Федотова Я., Голич Н. Державний бюджет України-2023: особливості регулювання фінансово-економічних процесів в умовах повномасштабної війни. *Електронне наукове фахове видання «Соціально-економічні проблеми і держава»*, 2022. С. 63-71.

38. Фетіщенко Є. М. Міжнародний досвід планування видатків державного бюджету та можливості його використання в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 16. С. 125–131.

39. Фінанси (Загальна теорія) Опарін В. М., Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2002. — 240 с.

40. Фінанси : підручник / Лютий І.О, Боринець С.Я., Варналій З.С та ін.; ред. І.О. Лютого. Київ : Ліра-К, 2017. 728 с.